

התמודדותה של אוסטרליה עם פשעי מלחמה בעיניו של היסטוריון

לפני זמן לא רב שאלתי את יהודה באואר, מבכירי חוקרי השואה, אם הוא שוקל לכתוב את זיכרונותיו. באואר בן השמונים ושתיים השיב: "לעולם לא!" והוסיף בחיך: "כשלהיסטוריונים אין עוד מה לומר, הם מתחילים לדבר על עצמם".

בכוונתי לדבר על עצמי, ובמיוחד על פרק מסוים בקריירה שלי שכבר תם ונשלם, ומשום כך הוא נושא לשיח היסטורי: התנסותי בחקר פשעי המלחמה של הנאצים באוסטרליה.¹ אנסה לתאר את הנוף ההיסטורי המשתנה, שבמסגרתו נעשו המאמצים לאתר פושעים נאצים ולהעמידם לדין, גם אם באיחור ובלא הצלחה:² אף לא הרשעה אחת תועדה. ברם, כפי שאטען, הניסיון שצברו תובעים וחוקרים אוסטרלים הוא אשר אפשר להם למלא תפקיד חיוני בהקמה המהירה ובתפקוד המוצלח של בית הדין הבין-לאומי לפשעי מלחמה ביוגוסלביה לשעבר, שהקים האו"ם בהאג. כך התאפשרה הקמתה של מסגרת פעולה חדשה לשיתוף פעולה משפטי, שאפשרה את העמדתם לדין של פושעי מלחמה. אשרור אמנת רומא על ידי אוסטרליה, והוספת תקנות האוסרות במפורש רצח עם, פשעים נגד האנושות, פשעי מלחמה ופשעים נגד עשיית דין הצדק של בית המשפט הפלילי הבין-לאומי, תיקנו במידת מה בשנת 2002 את הישגי העבר הדלים של אוסטרליה בהתמודדות עם פשעי מלחמה, פשעים נגד האנושות ורצח עם. ואף על פי כן, עד היום אין באוסטרליה שום רצון פוליטי להקים יחידה המתמחה בפשעי מלחמה. הסיפור שאגולל כאן נכתב מנקודת הראות של היסטוריון, וישלב ממצאים היסטוריים וזיכרונות אישיים. הנרטיב ההיסטורי שלי מבוסס על מידע הפזור בספרות המקצועית. אני מסתמך גם על תוצאותיו של סקר דעת קהל קטן בהיקפו, שאותו ערכתי במשך

1 מאמר זה הוא נוסח מתוקן של הרצאה שהוצגה בכנס "פשעי מלחמה: מבטים לעבר ולעתיד" (War Crimes: Retrospectives and Prospects) שקיים המכון ללימודי משפטים מתקדמים של אוניברסיטת לונדון (Institute of Advanced Legal Studies, University of London) בתאריכים 19-21 בפברואר 2009. ברצוני להודות ל: Graham Blewitt, Mark Aarons, Peter Wertheim, Colin Tatz, Lucy Davy על עזרתם בהכנת המאמר.

2 ראו: Konrad Kwiet, "Am Ende war dann doch alles umsonst." Anmerkungen zur späten Strafverfolgung von NS-Kriegsverbrechern in Australien", in: Gangolf Hübinger, Jürgen Osterhammel, Erich Pelzer (eds.), *Universalgeschichte und Nationalgeschichten* (Freiburg, Konrad Kwiet, "Unerwünschte Gäste? The Australian", Rombach Verlag, 1994), pp. 317-332. War Crimes Investigations Unit und die eingewanderten Handlanger des NS-Regimes", *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 4 (2002), pp. 322-329.

השנים במרווחי זמן קבועים באוניברסיטת סידיני ובמוזיאון היהודי בסידיני, במטרה לאמוד את השפעתו של הדיון בפשעי מלחמה על המודעות הציבורית ועל הזיכרון. הנתונים שנאספו מוכיחים בכיור, שלטנסציה קצרת הימים שאפפה את העמדתם לדין של רוצחים נאצים בשלהי שנות השמונים ובתחילת שנות התשעים נודעה השפעה מועטה, אם בכלל, על המודעות לשואה בקרב הציבור הרחב. כמעט שום אוסטרלי איננו זוכר כיום את שמה של הוועדה האוסטרלית לחקר פשעי המלחמה הנאציים (Australia's Nazi War Crimes Commission), את היחידה לחקירות מיוחדות (SIU Special Investigations Unit) או את הזמן והמקום שבהם התקיימו ההליכים הפליליים, שלא לדבר על שמות הנאשמים ועל הפשעים שבהם הואשמו. תובנותי האישיות מבוססות על זיכרונות, במיוחד החוויות שחוויתי כהיסטוריון הראשי לשעבר של היחידה לחקירות מיוחדות, כיועץ היסטורי לגופים אחרים העוסקים בפשעי מלחמה וכעד מומחה במשפטים שהתנהלו באוסטרליה, בקנדה ובארצות הברית. אף שאישית אני מתקשה להאמין בלקחי ההיסטוריה, בעבודתי הצמודה על פני עשור עם נציגי הקהילה המשפטית וגופי אכיפת החוק גם יחד, ובעבודתי עם סניגורים ושופטים בבתי משפט, הפקתי כמה לקחים חשובים.

בכל פעם שאני מתבקש לדבר על התנסויותי כהיסטוריון הראשי של היחידה לחקירות מיוחדות, אני נזכר במיוחד בתקרית אחת שהותירה בזיכרוני חותם בל יימחה. בשנת 1992 העדתי במשפט פוליוקוביץ' (Polyukuovych) בעיר אדלייד (Adelaide). ניצבתי על דוכן העדים במשך ארבעה ימים, שבמהלכם שופט בית המשפט העליון הזכיר לי לעתים מזומנות את דיני הראיות המחמירים. בשלב כלשהו הוא אמר לי: "פרופסור קוויט, אינך נמצא כאן כדי לומר לנו את האמת, או את מה שעל פי תפיסתך הוא האמת ההיסטורית. אתה נמצא כאן כדי לחוות דעה, ודעה זאת חייבת לעלות בקנה אחד עם דיני הראיות החלים במדינת דרום אוסטרליה". הדיאלוג בינינו נמשך: "האם אלה המגבלות המחמירות שבמסגרתן עליי להשיב?" שאלתי, והוא השיב: "כן". כאשר אמרתי בתגובה: "גם אם אני חולק עליהן?" ענה: "כן, סביר להניח שאתה חולק עליהן. סביר להניח שאתה חושב שהראיות מוכיחות יותר מכך." "נכון", אמרתי.

לאחר חילופי דברים אלה הצטמצמו תשובותי במהלך החקירה הנגדית פחות או יותר למילים "כן" או "לא". קטעים רלוונטיים מן התצהיר שלי הוכרוזו בלתי קבילים, בעיקר חלקים שתיעדו את השתתפותם של יצרנים כקבוצה ברצח יהודים, שהרי הנאשם שירת בעבר כפקח יערות תחת השלטון הנאצי.

עוד התברר לי במהרה שאינטרסים לאומיים ופוליטיים הם המכתיבים את אכיפתם של חוקי פשעי מלחמה. מה שמכתיב את התנהלותם של חקירות ומשפטים אינם שיקולים היסטוריים, אלא שיקולים משפטיים-טכניים, ומי שקובע את הטון אינם היסטוריונים, כי אם עורכי דין. יתרה מזו, משפטים של פשעי מלחמה נאציים התנהלו לא כדי

David Bevan, *A Case to Answer. The Story of Australia's First European War Crimes Prosecution* 3 (Adelaide, 1994), pp. 224-225.

ראו גם ריאיון שקיימתי עם ורה רנקי: Vera Ranki, "History and the Law: Recent Trials Emerging Theories", *Cardozo Studies in Law and Literature* 9:1 (Spring — Summer, 1997), pp. 33-35.

לאשש את האמת ההיסטורית של השואה, ולא כדי להיאבק בהשקפות אנטישמיות של מכחישי שואה, אלא כדי לחרוץ את דינם של הנאשמים לחובה או לזכות. ולבסוף, עוד עניין אחרון – אינני שותף לדעתם של רבים מעמיתיי הרואים בבתי המשפט כלים להגברת מודעות ולחינוך בנושאי השואה ורצח עם.⁴ יש אמנם מקרים יוצאים מן הכלל, כמו משפט אייכמן ההיסטורי, שהתקיים בירושלים ב־1961, ומשפט הוצאת הדיבה של דייוויד אירווינג נגד דבורה ליפסטדט (Irving v. Lipstadt) בבריטניה בשנת 2000. עם הדוגמאות באוסטרליה ניתן למנות החלטות שקיבל לא מכבר בית המשפט הפדרלי להרשע את פרדריק טובן (Toben) ואולגה סקלי (Scully), שני אנטישמים מסוכנים ומכחישי שואה מקצועיים ממכון אדלייד, בעבירות של שנאה גזענית.⁵

אוסטרליה והגירה

הרשו לי לחזור להיסטוריה. מאז תחילת ההתיישבות האירופית ב־1788, ובעקבותיה נישולם של האבוריג'ינים ילידי אוסטרליה, הייתה אוסטרליה תמיד ארץ הגירה, תחילה כחברה של אסירים ומתיישבים בריטים, ולאחר מכן כשלוחה של חבר העמים הבריטי, שהתאפיינה במדיניות "אוסטרליה הלבנה", ואחרי מלחמת העולם השנייה הייתה לחברה רבת-רבנותית. "רודנות המרחק", בנוסח שטבע ההיסטוריון האוסטרלי ג'פרי בלייני (Blainey),⁶ סיפקה למעשה מקום מפלט הן לפושעים והן לקרבנות של הרדיפות באירופה, ובתקופות קרובות יותר לנמלטים מרדיפות בכל רחבי העולם.

כאוצות אחרות בעולם החופשי, אימצה גם אוסטרליה בתקופת השואה עמדה של צופה מן הצד.⁷ הידיעות על מצוקתה של יהדות אירופה הסתננו לאוסטרליה, לא רק בערוצים דיפלומטיים סודיים ביותר או בסיקורים תקשורתיים, אלא גם במסרים

4 בספרות המקצועית ההולכת ומתרחבת בנושא, ראו בעיקר: Lawrence Douglas, *The Memory of Judgement: Making Law and History in the Trials of the Holocaust* (New Haven & London, Yale, 2001); Donald Bloxham, *Genocide on Trial: War Crimes Trials and the Formation of Holocaust History and Memory* (Oxford, 2001); Richard J Evans, *Lying About Hitler: History, Holocaust and the David Irving Trial* (New York, 2001); Norbert Ehrenfreund, *The Nuremberg Legacy: How the Nazi War Crimes Trials Changed the Course of History* (Basingstoke, 2007); Patricia Heberer and Jürgen Matthäus (eds.), *Atrocities on Trial. Historical Perspectives on the Politics of Prosecuting War Criminals* (Lincoln, 2007)

5 FCAF Jones v. Scully 137 (27.6.2003); FCAF 158 Jones v. Toben (21.5.2002); FCA 427 Jones v. Toben (13.5.2009)

במאי 2009 נידון ד"ר פרדריק טובן, מנהל מכון אדלייד ומכחיש שואה אוסטרלי בעל מעמד בין-לאומי, לשלושה חודשי מאסר בעוון ביוון בית המשפט.

6 Geoffrey Blainey, *The Tyranny of Distance: How Distance Shaped Australia's History* (Melbourne, 1977)

7 Paul Bartrop, *Australia and the Holocaust, 1933-1945* (Melbourne, 1994)

שיהודים שנכלאו בגטאות או במחנות שלחו לקרובי משפחה ולחברים. תחילה היו אלה מכתבים פרטיים, ואחר כך גלויות מצונזרות של הצלב האדום, שבהם הותר משלוח מסרים של עשרים וחמש מילים לכל היותר. בעלות הברית הגיבו רק לאחר עיכוב ניכר, במחנות הצהרתיות נגד מסעות רצח העם המשתוללים באירופה. ב־17 בדצמבר 1942 פרסמו בעלות הברית את ההכרזה המשותפת המפורסמת, שגינתה בפעם הראשונה את הנאצים על "מדיניות מפלצתית של השמדה בדם קר" והזהירה כי "האחראים לפשעים אלה לא יחמקו מעונש"⁸. אוסטרליה, כשותפה נאמנה של בעלות הברית, הביעה "תמיכה מלאה בהצהרה". מעבר לכך לא נדרש דבר ודבר לא הוצע.

אני הייתי אז ילד בן שנתיים, שחי בכפר נידח בגרמניה, הצאצא השישי לנישואין מעורבים מיוחסים לכאורה בין אם יהודייה לאב נוצרי.⁹ על פי חוקי הגזע של נירנברג סווגתי כבן תערובת מדרגה ראשונה (Mischling ersten Grades), ובשפה המדוברת "ממזר יהודי". על פי ההלכה אני יכול להצהיר על עצמי שאני יהודי, אף שאני אתאיסט מושבע. הוריי הולידו עוד ילד אחד בטרם הסתיימו נישואיהם בגירושין ב־1945, בדומה לנישואין מעורבים רבים מאוד שהתפרקו משחלף איום הגירוש וההשמדה. בהמבורג הגיע שיעור הגירושין של בני זוג בנישואין מעורבים ל־20%. אני עדיין זוכר היטב את סוף המלחמה, כיצד ישבתי במרתף ושמעתי את רעש המטוסים וקולות הנפץ הקרובים של פצצות, ולאחר מכן כיצד פילסתי לי דרך בנוף של עיי חורבות והריסות, זרוע גופות מתים ופצועים.

סוף המלחמה הביא עמו את שחרור מחנות הריכוז ואת הפרסום הנרחב של פרטים ותצלומים של פשעים מחרידים בלא תקדים בהיסטוריה, שביצעו הנאצים ועוזריהם. ברגן בלזן, שהיה לסמל למעשי הטבח הנאציים,¹⁰ והמשפטים הראשונים של פשעי מלחמה ב־1946, עלו לכותרות באוסטרליה וברחבי העולם. ועדת האומות המאוחדות לפשעי מלחמה,¹¹ בראשות הנציג האוסטרלי, אמנם קידמה בתחילת 1945 את הרעיון של הקמת בית דין מיוחד לפשעי מלחמה בחסות האו"ם, אבל המעצמות קיבלו עליהן את משימת העמדתם לדין של פושעי מלחמה, וניסחו חוקים הנחשבים לצינוני דרך בתולדות המשפט הבין-לאומי. אוסטרליה אמנם הייתה בין תשע עשרה החותמות על אמנת נירנברג (Nuremberg Charter) באוקטובר 1945, אך היא לא מילאה תפקיד מרכזי כלשהו במשפטים עצמם.

8 National Archives Australia (NAA), ACT CRS A 981, Germany 37 part 2. Joint Allied Declaration, 17.12.1942, published in *Sydney Morning Herald*, 18.12.1942

ראו: W. D. Konrad Kwiet, "Responses of Australian Jewry's Leadership to the Holocaust", in: Rubinstein (ed.), *Jews in the Sixth Continent* (Sydney, 1987), p. 208

9 לקורותיהם של "בני תערובת" (Mischlinge) תחת השלטון הנאצי ראו מחקרה החלוצי של ביאטה מאיר: Beate Meyer, "Jüdische Mischlinge": *Rassenpolitik und Verfolgungserfahrung 1933-1945* (Hamburg: Dölling & Galitz Verlag, 1999)

10 Suzanne Bardgett and David Cesarani (eds.), *Belsen 1945. New Historical Perspectives* (London & Portland OR, 2006)

11 *History of the United Nations War Crimes Commission and the Development of the Laws of War* (London, United Nations War Crimes Commission, 1948)

לעומת זאת, בבית הדין הצבאי הבינ-לאומי למזרח הרחוק לקחה אוסטרליה חלק פעיל מאוד. בעקבות עבודת הכנה יסודית שעשו הרשויות הצבאיות, הפוליטיות והמשפטיות מאז 1942, חוקקה גם אוסטרליה, באוקטובר 1945, חוק פשעי מלחמה משלה. חוק ראשון זה היה הבסיס המשפטי להעמדתם לדין של פושעי מלחמה יפניים.¹² עד 1951 נערכו 296 משפטים צבאיים, ומתוך 924 הנאשמים בהם, הורשעו 644 ו-148 הוצאו להורג. כיום זוכרים רק קומץ קשישים אוסטרלים וחיילים משוחררים פרק ראשון זה בדיון הציבורי בפשעי מלחמה.

סוף המלחמה ציין גם את תחילתה של מדיניות הגירה חדשה באוסטרליה. האינטרסים הלאומיים דרשו את השגתו של גידול אוכלוסייה באמצעות קליטה מסיבית של מהגרים. אלה גויסו מקרב המוני העקורים במרכז אירופה. עם ביטולן של מכסות ההגירה ב-1947, קידמה אוסטרליה בברכה את פניהם של מחוללי השואה וניצוליה כאחד. אף שאין בנמצא נתונים סטטיסטיים השוואתיים, רבים מן המהגרים שנכנסו לאוסטרליה היו רוצחים נאצים: כארבעת אלפים או חמשת אלפים מצאו מפלט ביבשת הדרומית. רובם באו ממזרח אירופה, בעיקר מליטא ולטביה, בלארוס, אוקראינה ויוגוסלביה (בעיקר קרואטים, אבל גם מספר ניכר של סרבים וסלובנים). בתהליך הסינון של הנכנסים לאוסטרליה, במסמכים רשמיים ובראיונות אישיים, שיקרו כשנשאלו על מעשיהם בזמן המלחמה. הטיעון השכיח ביותר היה שנשלחו לעבודות כפייה וגורשו לגרמניה, בעוד למעשה רבים מהם ששו לסייע לנאצים באופן פעיל. טענותיהם הסתירו "עבודת משטרה", שירות בצבא ובוואפן ס"ס, והשתתפות במעשי רצח. וכפי שגיליתי לימים בתיקים סודיים, מתברר שארגוני ביטחון לאומי וביון, משני צדי מסך הברזל, לא היססו, משיקולי תועלתנות פוליטית, לגייס אל שורותיהם פושעי מלחמה, שבהם ראו נכסים מודיעיניים לפעולותיהם במהלך המלחמה הקרה. קרוב לוודאי שחלק מן האנשים שגייסו אוסטרליה ומדינות מערב אחרות היו למעשה סוכנים כפולים סובייטים – אולי מחיר הולם לעסקה שכזו עם השטן. אני מניח כי הנוהל האוסטרלי לגייס סוכני מודיעין שנאמנותם מפוקפקת מקרב פושעי מלחמה בסכסוכים מחוץ לגבולותיה שריר וקיים עד עצם היום הזה.

למרות מגבלות, עיכובים בירוקרטיים ומחסור בספינות מהגרים, הגיעו לאוסטרליה יותר משלושים אלף ניצולי שואה. רובם הצליחו לבנות מחדש את חורבות חייהם בקצוות גולת אוסטרליה.¹³ יחסית לגודלה, אוכלוסייתה היהודית של אוסטרליה כוללת יותר ניצולי שואה מאשר בכל ארץ אחרת, למעט ישראל.

12 Manuscript by NAA Fact Sheet 61 — World War II. Record collections on war crimes D. C. S. Sissions, *The Australian War Crimes Trials and Investigations (1942-1951)*; Caroline Pappas, *Law and Politics. Australia's war crimes trials in the Pacific, 1943-1961*, Ph.D Diss. (History, Defence Force Academy, UNSW 1998).

13 Suzanne D. Rutland, *Edge* לסקירה הטובה והמקיפה ביותר של ההיסטוריה של יהדות אוסטרליה ראו: Suzanne D. Rutland, *of the Diaspora: Two Centuries of Jewish Settlement in Australia* (Sydney, 1997) וכן: D. Rutland, *The Jews in Australia* (Melbourne, 2005). על הגעתם, השתלבותם והסתגלותם של פליטים יהודים-גרמנים לפני המלחמה, ושל ניצולי שואה אחריה, ראו: Konrad Kwiet, "The Second Time Around": Re-acculturation of German-Jewish Refugees in Australia", *Journal*

בואם וקליטתם של פושעים וקרבתנות של הזוועה הנאצית הצייתו ויכוח סוער וקצר ימים בתוך הקהילה היהודית ומחוצה לה. מנהיגים מקרב הקהילה היהודית מחו על ההגירה ההמונית של גרמנים ועוזריהם, אולם המערכה גוועה בתחילת שנות החמישים הואיל ולא נמצאו הרצון הפוליטי והדחף החברתי לתמוך במה שנחשב בציבור הרחב לעניין יהודי ספציפי. עקב כך התפוגג הוויכוח בנוגע לגרמנים, נאצים ופושעי מלחמה. הוא שב והתלקח מעת לעת רק כאשר הפרלמנט או אמצעי התקשורת העלו האשמות נגד פושעי מלחמה לכאורה, או כאשר מדינות זרות תבעו את הסגרתם של נתינים גרמנים לשעבר בעוון פשעי מלחמה. ב־1961, בתגובה על בקשה סובייטית, הכריז שר המשפטים סר גרפילד ברוויק (Garfield Barwick) בפרלמנט האוסטרלי כי "הגיע הזמן לסגור את פרק" פשעי המלחמה.¹⁴

אבי, שהיה רופא, נישא מחדש לאחר גירושי הוריי. הנישואין היו חשוכי ילדים והסתיימו כעשרים שנה לאחר מכן, כשאבי שלח יד בנפשו אחרי שרעייתו עזבה אותו. אמי שבה ב־1945 לעבודתה כרופאה, שנקטעה בעבר, והתערתה בקרב חוג ידידים שחלקו עמה אותן התנסויות בזמן השואה. קטעים ארוכים ביומנו המפורסם של ויקטור קלמפרר על הימים שאחרי המלחמה עוסקים באמי ובבני משפחה נוספים.¹⁵ אני עצמי מוזכר רק כבדרך אגב, בכינוי "הקטן" (der Klein). כדי להפחית מן המאמץ העצום שהטיפול בילדיה גבה מאמי, נשלחתי להולנד, לשארית משפחתה של אמי ששרדה באושוויץ ובמסתור. החיים בקרב הניצולים הגרמנים-הולנדים-יהודים המיוסרים, ובה בעת המפגש עם רגשות אנטי-גרמניים עזים מצד החברה ההולנדית שאחרי המלחמה, הותירו בי זיכרונות ילדות די לא נעימים. אפשר שהשנים המעצבות הללו מסבירות גם את הדרך המקצועית שבה בחרתי לימים ללכת, ואת הנושאים ההיסטוריים שבחרתי להוראה ולמחקר.

ב־1949 חזרתי לגרמניה מחולקת שהייתה כמעט נקייה מיהודים. את לימודי בבית הספר ובאוניברסיטה השלמתי במערב ברלין, אחד ממוקדי המלחמה הקרה. ביקורים תכופים וממושכים באמסטרדם הידקו עוד יותר את קשריי ההולנדיים. הם גם סללו את הדרך למחקר הארכיוני עבור הדוקטורט שלי, שנכתב בפיקוחו של הנס הרצפלד, היסטוריוגרף גרמני בכיר, ובעריכתו של מרטין ברושאט (Broszat),¹⁶ ועסק במשטר

of Holocaust Education 10 (2001), pp. 34-49; Judith E. Berman, *Holocaust Remembrance in Australian Jewish Communities, 1945-2000* (Crawley, 2001); Tom Lawson and James Jordan (eds.), *The Memory of the Holocaust in Australia, Special Issue of Holocaust Studies. A Journal of Culture and History*, 13: 2-3 (Autumn/Winter 2007); Pam Maclean, Michele Langfield and Dvir Abramovich (eds.), *Testifying to the Holocaust* (Sydney, 2008)

¹⁴ Australian Parliament, House of Representatives, Hansard, 22.3.1961, 452

¹⁵ Victor Klemperer, *The Lesser Evil. The Diaries of Victor Klemperer, 1945-1959* (London, 2004), pp. 254, 257, 281, 288, 289. German edition: *So sitze ich denn zwischen allen Stühlen*, *Tagebücher* (2 Bde., Berlin, Aufbau Verlag, 1999)

¹⁶ Konrad Kwiet, *Reichskommissariat Niederlande. Versuch und Scheitern nationalsozialistischer Neuordnung* (Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1968) (= Schriftenreihe der Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte 17)

בהולנד תחת הכיבוש הנאצי. זכיתי בתמיכה אדירה מאת לואי דה יונג (de Jong), ז'אק פרסר (Presser) וחברים אחרים במכון הממלכתי לתיעוד המלחמה (Rijksinstituut voor Orlogsdocumentatie or RvO). במהלך המחקר פגשתי בארכיונים כמה נציגים גרמנים צעירים מתחום המשפט, תובעים ציבוריים שהוסמכו לחפש ראיות תיעודיות לחקירות פשעי המלחמה ולמשפטים שמונו לעסוק בהם. אני עדיין זוכר את התלונות של חלקם על שלא הוכשרו לתפקיד זה, ואני עדיין זוכר את חששם של אחרים שעבודה מסוג זה תחבל בקריירה המשפטית שלהם.

ב־1966 החלה הקריירה האקדמית שלי במערב ברלין כעוזרו של ארנסט שולין (Schulin), שנותר מורי ורבי עד היום. הצטרפתי לקומץ היסטוריונים גרמנים צעירים שהיו הראשונים בגרמניה שחקרו ולימדו את ההיסטוריה של יהדות גרמניה, האנטישמיות והשואה. למדנו אצל מרצה אורח, אדולף לשניצר (Leschnitzer), שהוגלה בעבר משום שהואשם שתרם ל"סימביוזה גרמנית-יהודית"¹⁷. החוג הקטן סביב מוניקה ריכרץ (Richarz) התרחב גם הוא בהדרגה.

אמצע שנות השישים היה גם תקופה של תסיסה ומחאות. סטודנטים ואינטלקטואלים תקפו את הסדר הקיים, קראו "ללמוד ולהבין את העבר", ותבעו לחקור את פשעי הנאצים ולהעמידם לדין. הצטרפתי לחוג קטן של רדיקלים שהקימו לתחייה את רוחם של האנרכו-סינדיקליסטים ושל רוזה לוקסמבורג, אבל הואיל והייתי מסוגל רק לזרוק ביצים ועגבניות באוניברסיטה וברחובות, ולא אבנים או קליעים מסוכנים אחרים, סולקתי עד מהרה מן הגרעין הקשה של הקבוצה. כמהפכנים צעירים רבים אחרים, מצאתי גם אני מפלט במסד האקדמי. שאבתי תועלת רבה מן השיח המקצועי עם ארנולד פאוקר (Paucker) והלמוט אשווגה (Eschwege), אברהם מרגליות ויוסף ואלק, ולטר גראב וורנר יוכמן, ריינהרד רורופ (Rürup) והנס מומסן, וולפגנג בנץ ויורגן מתיאוס, כמו גם בהמשך עם ראול הילברג וריצ'רד ברייטמן, יהודה באואר ודן מיכמן, ועם בואי לסידני עם ג'ון מילפול (Milfull) וברנד הופפאוף (Hüppauf), קולין טאץ (Tatz) וסוזן רטלנד (Rutland).

ב־1976 עזבתי שוב את גרמניה, ואם להימנע מן המונח הגרמני השנוי במחלוקת Heimat ("בית") מצאתי באוסטרליה בית חדש. עליי להודות כי כתושב קבע אני רשאי לשמור על אזרחותי הגרמנית, ובמילים אחרות על דרכוני האירופי, ואכן עשיתי זאת. קיבלתי משרה באוניברסיטת ניו סאות וויילס (New South Wales) בסידני, שבמסגרתה היה עליי לסייע לג'ון מילפול להקים מחלקה ללימודי גרמניה ואירופה, לכלול לימודים יהודיים ולימודי שואה בשיעורים הניתנים באוניברסיטה, ולימים לעסוק יחד עם קולין טאץ באוניברסיטת מקוורי (Macquarie), בחקר רצח עם. מכאן הייתה דרך המחקר קצרה לחקר ההיסטוריה של פשעי המלחמה הנאציים שבוצעו באירופה במהלך מלחמת העולם השנייה.

17 ראו מחקרו הקלאסי: Adolf Leschnitzer *Saul und David. Die Problematik de deutsch-jüdischen Lebensgemeinschaft* (Heidelberg, Verlag Lambert Schneider, 1954)

היחידה לחקירות מיוחדות

ב־1986, עשר שנים לאחר בואי, שב והתעורר באוסטרליה הדיון בפשעי מלחמה, שהוצת מחדש על ידי עיתונאי חוקר בולט מ־ABC, בשם מרק ארונס (Aarons).¹⁸ סדרת תכניות הרדיו שלו, "נאצים באוסטרליה", פגעה בעצב חשוף, משכה קהלי מאזינים גדולים ועוררה מחלוקת ניכרת. לאחר מחקר שנמשך שנים רבות חשף ארונס כי רוצחים נאצים במספר רב מצאו מקלט באוסטרליה, ולא זו בלבד אלא שזכו להגנתו של ASIO – ארגון הביון הנגדי האוסטרלי – שאל שורותיו גויסו כמודיעים.

ארונס אמנם עורר את הדיון הציבורי, אך מנהיגי הקהילה היהודית, כגון איזי לייבלר, יואכים שנייוויס ולולי קפלן, הם אשר העבירו אותו גם לזירה הפוליטית. לולי קפלן, מי שהיה אז נשיא המועצה המנהלת של יהדות אוסטרליה, יצא בתחילת 1986, עם עוזרו ג'רמי ג'ונס,¹⁹ למסע דיונים עם הקונגרס היהודי העולמי ועם מקבילותיו בארצות הברית, בקנדה ובישראל, על המאמצים הבין־לאומיים המחודשים להעמיד פושעי מלחמה נאצים לדין. עם חזרתו לאוסטרליה החל לולי קפלן לפעול במטרה לשכנע את ממשלת הוק (Hawke) לצאת לפעולה. כעבור שנים אחדות תיעל את העניין העמוק שלו בפשעי מלחמה לתחום אחר, כשחזר לאוניברסיטה והגיש בהנחייתי עבודת תזה ששפכה אור על המערכות הציבוריות ותהליך קבלת ההחלטות שהביאו לידי תיקון החקיקה האוסטרלית בעניין פשעי המלחמה ב־1988.²⁰ כפי שאמרתי פעמים רבות, שיקול אחד במיוחד הוא אשר קבע את האסטרטגיה שלו: הצגתה של רדיפת פושעי מלחמה נאצים כעניין שאיננו יהודי אלא אוסטרלי, נושא פוליטי עדכני ומעורר דאגה. בעקבות דיווחים מפי ארונס וקפלן, מיהר ממשל הלייבור לחקור את ההאשמות, כמו שעשו האמריקנים והקנדים. נפתחה חקירה רשמית. בכיר לשעבר במשרד המשפטים שקד במשך שישה חודשים על כתיבתו של דוח מזיס (Menzies), שרק תמצית שלו ראתה אור.²¹ שמותיהם של שבעים חשודים בפשעי מלחמה הופיעו ברשימה נפרדת, שסווגה כסודית.

ב־1987 התקבלה החלטה שלא ליזום הליכי שלילת אזרחות וגירוש, אלא להגיש כתבי אישום פליליים. אחרי דיונים סוערים רבים חוקק הפרלמנט האוסטרלי את התיקון לחוק פשעי מלחמה (War Crimes Amendment Act), שנכנס לתוקף בינואר 1989, אחרי שקיבל את הסכמת הכתר.²² בשלב זה כבר החלה היחידה לחקירות מיוחדות לפעול.

Mark Aarons, *War Criminals Welcome Australia: A Sanctuary for Fugitive War Criminals Since 1863* (Melbourne, 1989); ראו גם: *Sanctuary: Nazi Refugees in Australia* (Melbourne, 2001)

Jeremy Jones, *Reports on Australia and Nazi War Criminals*. Report no. 1 (6.5.1986); Report no. 2 (23.6.1986); Report no. 3 (29.10.1986)

תודתי נתונה לג'רמי ג'ונס על עזרתו במתן מידע ודוחות.

Leslie Caplan, *The Road to the Menzies Inquiry*, BA Hon. Thesis (Macquarie University, 1996, to be published by The Australian Jewish Historical Society, Sydney, 2009)

The Parliament of the Commonwealth of Australia. *Review of Material Relating to the Entry of Suspected War Criminals into Australia*, Parliamentary Paper No. 90/1987

.Attorney-General's Department, *War Crimes Amendment Legislation and Materials* (Canberra, 1989)

על היחידה, שהוקמה בתוך משרד המשפטים, תחילה בראשות רוברט גרינווד ולאחר מכן בראשות גרהאם בלוויט (Blewitt), הוטל לבחון את כל ההאשמות בפשעי מלחמה שהועלו נגד אזרחי אוסטרליה או תושביה, לאסוף ראיות מתועדות במסמכים ובעדויות של עדי ראייה, ולהכין תיקים למשפט. מעטים האוסטרלים הזוכרים כיום את שמה ואת עבודתה של היחידה לחקירות מיוחדות.

הצטרפתי ליחידה ב־1987, במינויו של רוברט גרינווד, כיתר אנשי הצוות שכללו עורכי דין, שוטרים, אנליסטים, מתרגמים ועובדי מנהלה – כ־80 איש בסך הכול. כולם מלבדי היו אזרחים אוסטרלים מכל שדרות החברה, בלא כל ידע קודם על תולדות המשטר הנאצי, פושעיו וקרבתו. כולם הצטיינו במידה רבה של מקצוענות, מסירות ומחויבות, וחלקו את האמונה שיש להעמיד לדין באוסטרליה מחוללי רצח עם מאירופה, ולו גם באיחור רב.

רוברט גרינווד נשא בארנקו תצלום ועיר של שרידי גוויות בקבר אחים שפתחה היחידה לחקירות מיוחדות. בכל פעם שנשאל מדוע קיבל עליו את ניהול היחידה היה מצביע על התצלום ואומר: "בגלל זה!" כנדרש בחוק, היחידה הקפידה על חשאיות מוחלטת – אף פיסת מידע לא דלפה מעולם לתקשורת. ב־1992, כשממשלת קיטינג (Keating) סגרה את היחידה לחקירות מיוחדות הגיבו אנשיה באכזבה, ואף בכעס, על שלא ישלימו את מלאכתם. אף שנפוצו לכל רוח, רובם עדיין נותרו בקשר בזכות ידידות אמיצה הנמשכת עד עצם היום הזה. מפגשי איחוד סדירים משמרים את זיכרון ימיה של היחידה לחקירות מיוחדות.

ברצוני לומר מילים מספר על עבודתה של היחידה לחקירות מיוחדות. על פני חמש שנים חקרה היחידה 843 מקרים.²³ לכל חשוד נפתח תיק אישי, שבו תועדה התקדמות החקירה, וזו בתורה קבעה את הקדימה שניתנה לתיק.²⁴ הקלסרים של תיקים בולטים בעלי פרופיל תקשורתי גבוה כיסו מדפים באורך של יותר ממטר. רק פעם אחת נמשכו החקירות גם כשהחשוד כבר נפטר. מקרה מסוים זה היה מביך, כיוון שקיבלנו את הידיעה על מות החשוד במשרדי התביעה במינסק, שם עמדנו לתשאל עד פוטנציאלי. ההאשמות שאספה היחידה לחקירות מיוחדות הגיעו ממגוון מקורות, הן באוסטרליה והן מחוצה לה. היו בהן גם לא מעט הלשנות בעילום שם, שהנחנו כי מקורן בשכנים עוינים, עמיתים לעבודה וקרובי משפחה ממורמרים.

Attorney-General's Department, *Report of the Investigations of War Criminals in Australia* 23 (Canberra, Australia Government Publishing Service, 1993 (= Final SIU Report))

24 כיום תיקי החקירות האישיים שמורים תחת מנעול ובריה בתחנת המשטרה הפדרלית של אוסטרליה בקנברה. התיקים הכלליים של היחידה לחקירות מיוחדות שמורים בארכיון הלאומי האוסטרלי בקנברה. הם מכילים אוספים נרחבים של תיעוד ארכיוני, שלוקטו ממקורות רבים. עותקים של מסמכים היסטוריים נבחרים הועמדו לרשות חוקרים, וניתן למצוא אותם במכון האוסטרלי למחקר השוואתי של השואה ורצח עם (Australian Institute for Comparative Genocide and Holocaust Studies) בראשות קולין טאץ', השוכן כיום במכון שלום באוניברסיטת ניו סאות ויילס בסידני (The Shalom Institute, University of New South Wales, Sydney).

בסופו של דבר לא הניבו החקירות היסודיות והארוכות אלא שלושה תיקים שהוכנו בהצלחה למשפט. הסיבות לכך ברורות ואופייניות לקשיים האופיים חקירות מאוחרות של פשעי מלחמה. הפשעים במקרים הללו נעשו במקומות נידחים באוקראינה, והנאשמים היו תושבים מקומיים שהתגייסו לשירות בכוח הכיבוש הנאצי. מגבלות גאוגרפיות והמבנה החברתי של הקהילות הכפריות לא אפשרו לאתר עדים, מכרים או קרובי משפחה שיוכלו לזהות את הנתבעים, לזכור את האירועים ולהצביע על אתרי הרצח והקבורה. בדרך כלל הוצאות המוניות להורג בידי יחידות הרג ניידות, או רצח במתקני גז ניידים, לא הותירו אחריהם ניצולים שיוכלו להעיד. שלושת החשודים של היחידה לחקירות מיוחדות התייצבו לפני בתי המשפט באדלייד בתחילת שנות התשעים, וטענו לחפותם. העדויות שמסרו עדים לא הניחו את דעתו של בית המשפט במידה מספקת.

האוקראיני בן השבעים וחמש, שנולד בשם איבן פוליוכוביץ' (Polyukhovych) היה הראשון שהועמד לדין על פי חוק פשעי המלחמה. כפי שצוין לעיל, הוא היה פקח ציד לשעבר, שומר יערות שהואשם כי השתתף בחיסולה של הקהילה היהודית הקטנה בסרניקי (Serniki), כפר ששכן בביצות פריפייט (Pripiet). 850 יהודים, רובם נשים וילדים, נרצחו שם בסתיו 1942, ככל הנראה בערב ראש השנה. פוליוכוביץ' נאשם גם שרדף אחרי יהודים שנמלטו ליערות הסביבה, מצא אותם וירה בהם. לאחר ששופט בית המשפט העליון פסל את רוב ראיות התביעה, נזקק חבר המושבעים לפחות משעה להגיע להחלטה לזכות את הנאשם. את התיק השני פסל שופט שלום בשל ראיות סותרות שמסרו עדים ומומחים היסטוריים. מיקולאי ברזובסקי (Berezovsky) בן השבעים ושמונה, שוטר אוקראיני לשעבר, הואשם ברצח 102 יהודים בכפר גניבן (Gnivan). הוות דעת רפואית הבטיחה שהתביעה בתיק השלישי תבוא אל קצה בטרם עת, משום שהינריך וגנר בן השישים ותשע נמצא בלתי כשיר לעמוד לדין. וגנר, גרמני אתני (Volksdeutsche) ששירת בכוח העוזר של המשטרה האוקראינית, הוצב בכפר ישראלובסקה (Israelovska) והשתתף שם ברצח של 104 יהודים, לרבות 19 ילדים שסווגו כבני תערובת (Mischlinge). כאן הייתי רוצה לציין תוצר לוואי חשוב של תיק וגנר. בזמן תשאולו של עד מפתח בגרמניה, הזהיר התובע הכללי הגרמני שהיה נוכח בחקירה את העד, עמית לשעבר של וגנר, להיזהר בעדותו. העד לא שעה לעצתו והודה, מרצונו החופשי ובפירוט רב, שהשתתף באקציה נגד יהודים (Judenaktion), ובעקבות זאת הועמד למשפט. ב־1997 פסק לו בית משפט לנוער גרמני מאסר קצר, לאחר שהרשיע אותו בסיוע לרצח. תיק אחד מסוים באוסטריה הסתיים בלא-כלום מבחינת הנאשם – תיק אוזולס (Ozols), שלפי דעתי היה התיק החשוב ביותר של היחידה לחקירות מיוחדות. קרליס אוזולס, שהיה קצין ס"ס לטבי ואלוף שחמט ברמה בין-לאומית, שירת בדרגת סגן ב־Arajs Kommando, יחידת הרצח הלטבית הנודעת לשמצה. כמפקד הפלוגה הלטבית של הסיפ"ו (משטרת הביטחון הגרמנית Sicherheitspolizei), שמר אוזולס על גטו מינסק ומתקני הרצח בגז הסמוכים אליו, והשתתף ברציחתם של כשלושים אלף יהודים, פרטיזנים וקרבתנות אחרים. נאלצנו לזנוח את החקירה בעניינו ב־1992, למרות חוות דעת של פרקליט בעל שם כי הוכחה כאן עילה לכאורה לתביעה. ממשלת אוסטריה,

בראשות פול קיטינג, תבעה לסגור את המחלקה לחקירות מיוחדות והתירה רק ליחידת סיוע קטנה לחקר פשעי מלחמה (War Crimes Support Unit)²⁵ להמשיך לפעול כל עוד נמשכו ההליכים המשפטיים באדלייד.²⁶ האשמות חדשות בפשעי מלחמה הופנו למשטרה הפדרלית האוסטרלית, החלטה שמנעה הקצאת משאבים נוספים ליחידה והעבירה מסר ברור, כי הפרק השני של הדיון בפשעי מלחמה באוסטרליה תם ונשלם.

ב-1997 צץ מחדש תיק אוזולס, אף כי הפעם בדלתיים סגורות. המשטרה הפדרלית סירבה להשלים את החקירה בטענה שהוצאות, בסך \$300,000, הן נטל לא סביר על משלם המסים ונחוצות לתקצוב יחידות אחרות במשטרה הפדרלית. המשטרה הפדרלית אמנם המשיכה להגיש לפרלמנט את דוח פשעי המלחמה השנתי שלה ותיעדה האשמות חדשות, אבל דבר לא נעשה לחקירת מקרים אלה, ומשום כך לא נדרשו עוד שירותיהם של היסטוריונים.

מורשת היחידה לחקירות מיוחדות

חקיקת פשעי מלחמה, חקירות והליכים משפטיים היו שנויים במחלוקת מלכתחילה.²⁷ הגישה הרווחת בתוך הקהילה המשפטית הייתה ביקורתית, ולעתים אף מגנה. הושמעו הסתייגויות חמורות בכל האמור באופיו הרטרופסקטיבי של החוק, בעיית הסמכות השיפוטית, ומעל לכול המכשולים הרבים בדרך להשגת ראיות, בעיקר עדויות ראייה, לאחר יותר מארבעים שנה. הובעו ספקות בשאלה אם השיטה האדוורסרית (שבה הצדדים הם שמביאים את הראיות ואת הטענות המשפטיות, ואילו השופט או חבר המושבעים נטולי סמכות לחקור או להציע כללים משפטיים מתאימים) של ההליך המשפטי האוסטרלי היא אכן המתאימה ביותר לטיפול בבעיות של משפטי פשעי מלחמה.

25 Martin Dean, "Soviet Ethnic Germans and the Holocaust in the Reich Commissariat Ukraine, 1941-1944", in: Ray Brandon and Wendy Lower (eds.), *The Shoah in Ukraine: History, Testimony, Memorialization* (Bloomington, 2008), pp. 250, 266

26 Attorney General's Department, *Report on Activities of the War Crimes Prosecution Support Unit, 1992-1994* (= Final WCPSU Report, unpublished)

27 פרסומים במסגר גדל והולך, בעיקר פרי עטם של חברי הקהילה המשפטית, מטפלים בדיון האוסטרלי בפשעי מלחמה נאציים. עמם נמנים בין היתר: Irene Nemes, "Punishing Nazi War Criminals in Australia: Issues of Law and Morality", *Current Issues in Criminal Justice* 4:2 (1992-1993), pp. 141-155; Gillian Triggs, "Australia's War Crimes Trials: A Moral Necessity or Legal Minefield?", *Melbourne University Law Review* 16 (1987), pp. 382-401; Gillian Triggs, "Australia's War Crimes Trials and the Role of Law", in: H. Durham and T. McCormack (eds.), *The 50th Anniversary of the Geneva Convention on Humanitarian Law* (Kluwer Law International, 1999); Ranki, "Holocaust History and the Law"; Lawrence McNamara, "History, Memory and Judgement: Holocaust Denial, The History Wars and Law's Problems with the Past", *Sydney Law Review* 26 (2004), pp. 94

ראו גם מחקרו של: David Fraser, *Law After Auschwitz. Towards a Jurisprudence of the Holocaust* (Durham, NC, 2005)

במבט לאחור, היה מוטב לפעול על פי הדוגמאות של קנדה וארצות הברית, ובמקום הליכים פליליים לפתוח בהליכי גירוש ושלילת אזרחות. קרוב לוודאי שאם היו נוהגים כך, לפחות קומץ מארבעת אלפים עד חמשת אלפים הרוצחים הנאצים שחמקו מעונש על פשעיהם היו מגורשים מאוסטרליה. מכל מקום, עם פתיחת משפט פוליוכוביץ' הוגשה לבית המשפט העליון של אוסטרליה עתירה שתבעה להבהיר את תוקפה המשפטי של החקיקה. באוקטובר 1991 אושרה תקפותה החוקתית של החקיקה ברוב של ארבעה שופטים.²⁸

משהוקמה היחידה לחקירות מיוחדות, לא הראתה ממשלת אוסטרליה שום עניין בהרחבת סמכותה השיפוטית באמצעות תיקון נוסף של חוקי פשעי המלחמה. בתחילת שנות התשעים, כאשר פרצה מלחמת אזרחים ביוגוסלביה, מיהרו אזרחים ותושבים אוסטרלים ממוצא קרואטי, סרבי או בוסני לחזור לארצם ולהשתתף בתכניות טיהור אתני שהתאפיינו בהרס, כליאה, עינויים, אונס ורצח. אנשי היחידה לחקירות מיוחדות, ובמיוחד רוברט גרינווד וגרהאם בלוויט, דחקו בממשלה שתרשה להם לחקור את ההאשמות הללו. התגובה הייתה מהירה: היחידה לפשעי מלחמה אינה נחוצה כלל. מאחר ששירות כשכירי חרב בארצות חוץ, או כחיילים סדירים בצבאות זרים, מהווה עבירה על החוק האוסטרלי, הוטלה חקירת הפשעים הללו על המשטרה הפדרלית, שלא עשתה מאום בנידון.

ברשות הרבים נודעה לדעתי לדיון בפשעי מלחמה השפעה מועטה, אם בכלל, על המודעות והזיכרון הציבוריים, אף כי התגובות היו מגוונות. אוסטרלים רבים הביעו את כעסם על מה שבעיניהם היה בזבוז חסר אחריות של כספי ציבור: כשמונה עשר מיליון דולר. אחרים נתנו את דעתם על הקרבנות והדגישו את המחויבות המוסרית והחברתית לעשות דין צדק, גם אם באיחור, ולא לאפשר לרוצחים לצאת פטורים מעונש.

גם בקרב היהודים לא כולם קידמו בברכה את הדיון הציבורי ב־1986. ניצולים מסוימים הזהירו מפני פתיחה של פצעים ישנים, או מתן תחמושת חדשה לאנטישמים. הקהילות האתניות, שאליהן השתייכו החשודים בפשעי מלחמה, מתחו ביקורת חריפה, ודובריהן בחרו לדבר על עוול או מעשה נקמה, ועל השמצת חפים מפשע. מורת רוחם מצאה את ביטויה הנחרץ ביותר באזהרה כי הדיון בפשעי מלחמה יעורר טינות ומתחים אתניים, במיוחד בין קהילות יהודיות לקהילות מזרח אירופיות. טינות אלה, כך נטען, עלולות לסכן את המארג החברתי הרב־תרבותי המופתי של אוסטרליה.

אבל המהומה לא האריכה ימים. כמה הפגנות קולניות שיוזמו מכחישי שואה מקצועיים ואנטישמיים אחדים בפתחת משפט פוליוכוביץ', אכן הניבו כותרות, אבל עד מהרה איבדה התקשורת עניין בנושא. אפילו העיתונות היהודית העדיפה להתייחס למשפטים רק מעת לעת, בעיקר בעמודים האחוריים. הדיונים המשפטיים באדלייד אמנם היו פתוחים לציבור, אך התנהלו לפני יציעים ריקים. התייחסויות לנאשמים כאל "שכנים נחמדים" או "וקנים" ו"גימלאים חולים" היו פופולריות למדי בסיקור התקשורת הדל. הרוב המכריע של האוסטרלים כמעט לא הבחין בחדשות על סגירת היחידה לחקירות מיוחדות.

איזה תפקיד בדיוק מילאתי אני בכל זה? עובתי זמנית את האוניברסיטה, זנחתי את העקרונות האקדמיים של חופש ההוראה והמחקר, ופעלתי על פי ההנחיות הברורות של היחידה לחקירות מיוחדות ומשרד התובע הכללי, נציגי עולם המשפט. חיפשתי עבור כל תיק חקירה מסמכים היסטוריים שנשמרו בארכיונים, כמו גם חומר משפטי מחקירות ומשפטים של פשעי מלחמה נאציים שהתקיימו אחרי המלחמה, ואמדתי את ערכם. במילים אחרות, עסקתי אז בהיסטוריה יישומית.

הצטרפתי לחוג הזעיר של היסטוריונים פנים-ארגוניים. לא יותר מארבעים היסטוריונים שימשו בתפקיד כזה ביחידות לפשעי מלחמה במערב. המשרד האמריקני לחקירות מיוחדות (The American Office for Special Investigation, OSI) החל לפעול בסוף שנות השבעים עם שני היסטוריונים. לימים גדל מספר זה לעשרה. הקנדים מינו עד חמישה עשר היסטוריונים כאלה. יחידת פשעי המלחמה הבריטית, המסונפת לסקוטלנד יארד, נזקקה למיטב ידיעתי לשירותיהם של שניים. החקירות בגרמניה המערבית – שמשפרן הגיע עד לכ-110,000 תיקים – נערכו בלי להסתייע בהיסטוריונים פנים-ארגוניים. היחידה לחקירות מיוחדות גייסה שני היסטוריונים במשרה מלאה: יורגן מתיאוס ומרטין דין. שניהם התגלו כחוקרי שואה מצוינים, העובדים כיום במוזיאון השואה האמריקני בושינגטון.

ככל שההיסטוריונים הפנים-ארגוניים הגשתי גם אני דוחות וחברתי פרופילים היסטוריים של חשודים. כהיסטוריון ראשי תיאמתי את המחקר שניהלו היועצים ההיסטוריים – ההיסטוריונים ה"חיצוניים" שבידיהם הופקדו משימות מיוחדות. היחידה לחקירות מיוחדות שכרה עד עשרה מומחים כאלה, ובהם ריצ'רד ברייטמן, רות בטינה בירן ומרטין גילברט.

אני ועמיתיי, שעבדנו בשיתוף פעולה צמוד, הכנו את הראיות ההיסטוריות-ארכיוניות שהיו מיועדות להגשה לבית המשפט. ככלל, המסמכים הרלוונטיים, שסווגו בדרגה A, הובאו בתצהירים כמראי מקום בהערות שוליים. אם ההגנה לא ערערה עליהם, הם הפכו למוצגים מטעם התביעה. תהליך ההערכה והבחירה של מסמכי מפתח דרש לא רק הנחיה, ואם תרצו פיקוח, של צוותי התביעה, אלא גם שיתוף פעולה צמוד עם העדים המומחים להיסטוריה שהעידו בבית המשפט. היחידה לחקירות מיוחדות גייסה שלושה היסטוריונים אמריקנים בעלי שם עולמי: ראול הילברג, כריסטופר בראונינג וג'ונתן סטיינברג. התצהירים שלהם היו מיועדים לשפוך אור על מדיניות פשעי המלחמה הנאציים ועל אופן יישומה בזירת הפשע הספציפית שבה עסק התיק. התצהירים של ההיסטוריונים הפנים-ארגוניים התמקדו בקריירה של החשוד, במבצעייהן של יחידות ובתפקיד שמילא החשוד במנגנון ההשמדה ההמונית.

בחיפוש אחר משרות אחרות נתקלו היסטוריונים של פשעי מלחמה נאציים במכשולים. כאנשים בעלי התמחות ייחודית, שלא לומר כישורים גבוהים מן הנדרש, נחשבו לעתים קרובות לא מתאימים למשרות אקדמיות. מעטים מהם הצליחו להמשיך בעבודתם במרכזי מחקר או במוזיאונים. לנוכח הביקוש הדל להיסטוריונים בחקירות של פשעי מלחמה מודרניים, עברו רק מתי מעט מהם מיחידות לחקר פשעי המלחמה הנאציים לוועדות ולבתי דין שחקרו פשעי מלחמה מודרניים. משרד התובע של בית

הדין של האו"ם בהאג כלל כמה מאות חברי צוות, ובהם רק היסטוריון אחד, איש המשרד האמריקני לחקירות מיוחדות שחקר בעבר יוגוסלבים תושבי ארצות הברית שנחשדו בפשעי מלחמה. בהאג מונה האיש לספק לחוקרים ניתוחים פוליטיים וצבאיים (מסמכי תדריך). קנדה, המובילה העולמית בחקירת פשעי מלחמה מודרניים, שיבצה מחדש חמישה מן ההיסטוריונים הפנים-ארגוניים שלה לחמישה אזורים פשעי מלחמה טריטוריאליים.

כפי שהצהרתי בתחילת דבריי, עדות בבית משפט איננה משימה קלה להיסטוריונים.²⁹ בתחילה, בשנות השמונים המוקדמות, ספגו כמה עדים מומחים מתקפות מרושעות מצד ההגנה, כשנדרשו להתעמת עם השקפותיהם של מכחישי שואה או הואשמו שהם מסתמכים על תיעוד היסטורי מזויף מטעם הקג"ב. התופעה השכיחה ביותר הייתה הצגת שאלות מעורפלות ופרובוקטיביות, שלעתים קרובות לא יכלו לענות עליהן תשובות משכנעות. נאמר לי ששאלות כאלה הן אסטרטגיית הגנה לגיטימית, שמטרתה לכלכל את העד המומחה מטעם התביעה או לקעקע את אמינותו. אישית מעולם לא התנסיתי בתקריות כאלה באוסטריה, ורק לעתים רחוקות בבתי משפט בקנדה וארצות הברית. ברצוני להוסיף פרט קטן. ננזפתי לא רק על ידי שופט בית המשפט העליון, אלא גם על ידי התביעה. בקולגיאליות של איש אקדמיה, וכיוון שלא הייתי בקיא בכללים המשפטיים, העותי לדבר עם הצד שכנגד, הסניגור הידידותי, במהלך ארבעת ימי החקירה הנגדית שלי, כשהייתי מחויב לשתוק.

העבודה שעשיתי הייתה מרתקת ומתגמלת. נמנתי עם הראשונים מקרב נציגי המערב שהורשו להיכנס לארכיונים סודיים בגוש הסובייטי, שבשלב זה כבר היה על סף התמוטטות. נסעתי נסיעות רבות מספור לארכיונים ממלכתיים ואזוריים, לארכיונים של המפלגה והצבא, לארכיונים של הקג"ב והשטאזי. לעולם לא אשכח את קבלת הפנים החמה, את הערבים המרתקים אחרי שעות העבודה הארוכות במסעדות שהגישו מזון ומשקאות משובחים. היו חילופי מתנות. אירע לעתים שבמקומות מסוימים הוצע ציוד טכני מבוקש מאוד כדי לזרז את מסירת החומר המבוקש.

הנסיעות לפראג היו חשובות במיוחד. כשהופענו שם בפעם הראשונה הבטיחו לנו שבצ'כוסלובקיה אין ארכיוניים חשאיים. נסענו לקולין (Kolin), עיר היסטורית סמוכה לפראג, בניסיון למצוא את טירת זסמוקי (Zasmuky) האגדית, המקום שבו הפקיד הס"ס חלק גדול ממסמכיו מתקופת המלחמה. מה שמצאנו הייתה חווה חקלאית מוזנחת. רוברט גרינווד הלם בדלת, ולאחר זמן מה פתח אותה איכר ונעלם במשיכת כתף. בביקורנו השני בפראג נאמר לנו שיכול להיות שיש מסמכים נאציים שיעניינו אותנו. כאשר חזרנו, שבועות אחדים לאחר מכן, נכנסנו לארכיוני הצבא הסודיים. אני מודה שפתיחתם של ארגוני מסמכים מאובקים וחתומים, וגילוי שפע אדיר של מסמכי ס"ס שעד אז נחשבו אבודים, היו אחד הרגעים הבלתי-נשכחים בקריירה המקצועית שלי. ההתרגשות שאחזה בי דבקה גם בגרהאם בלוויט, שרשם פרוטוקול לצדי.

29 ראו הסקירה המאלפת של: Richard Evans, "History, Memory, and the Law: The Historian as Expert Witness", *History and Theory* 41 (October 2002), pp. 326-345

המסמכים כללו, בין היתר, דוחות של המשטרה הגרמנית, הודעות טלגרפיות שנשלחו למפקדה בברלין מקיץ 1941 ואילך. בהודעות הללו נמסרו תאריכים ומקומות, יחידות ואנשי סגל שכולם נגעו למבצעי ההרג הראשונים בשטחי ברית המועצות, שנכבשו זמן קצר קודם לכן, שיורטו ופוענחו בידי מפצחי הצפנים המוכשרים בבלצ'לי פארק (Bletchley Park) - מטה מודיעין האותות הבריטי (British Signals Intelligence). עותקים נשלחו לאמריקנים, מוחתמים בחותמת "סודי ביותר" ובסימון המיוחד "לשמור תחת מנעול ובריה: אין להוציא מהמשרד".

ריצ'רד ברייטמן, היועץ ההיסטורי הוותיק ביותר של היחידה לחקירות מיוחדות, גילה את התעתיקים בארכיון הלאומי בושינגטון ב-1996.³⁰ ההשוואה, יחד עם ברייטמן, של מסמכי המקור הגרמניים לפענוחים של בעלות הברית, הייתה נקודת שיא נוספת בקריירה שלי, והיא גם אישרה תובנה מטרידה. אפילו אחרי המלחמה לא הראו ממשלות בריטניה וארצות הברית שום עניין במסירת חומר זה לידי מי מוועדות החקירה ובתי המשפט לפשעי מלחמה.

לפענוח בעזרת מכונת האניגמה, שכונה "שיטת אולטרה", או "הצלחת אולטרה", נודע תפקיד מכריע בניצחונן של בעלות הברית. האינטרסים הלאומיים והפוליטיים חיבו את בעלות הברית לשמור בסוד את פיצוח הצופן. עליונות זו של המערב על המזרח בפענוח צפנים נשמרה, והפעם כנשק במלחמה הקרה ההולכת ומתהווה. ובמילים אחרות: היה חשוב לשמור על סודות מדינה מפני הסובייטים יותר מאשר להעמיד רוצחים נאצים למשפט. כפי שניסח זאת ברייטמן: "דומה שלממשלות ולמגיניהן יש תמיד עניינים דחופים יותר מנקיטת פעולה מהירה נגד רצח עם ומבצעיו. אפשר שזו אחת הסיבות שבגינן יש הממשיכים להאמין שהם יכולים לצאת פטורים בלא עונש גם לאחר שרצחו המונים בשם מטרות פוליטיות".³¹

מכל מקום, פתיחת הארכיונים הסודיים סיפקה תנופה חדשה ונחרצת לחקר המשטר הנאצי ומדיניות רצח העם שלו. הייתי אף אומר, שהן לדיון הישן בפשעי המלחמה הנאציים, והן לדיון החדש בפשעי המלחמה המודרניים, נודעה השפעה רבה על תורת המשפט, בעיקר על החוק הפלילי הבינלאומי. באוניברסיטאות רבות הושקו תכניות הוראה ומחקר המתמקדות בחקר פשעי מלחמה, פשעים נגד האנושות ורצח עם - תכניות לימודים שכמעט לא היו בנמצא לפני עשרים שנה.

היחידה לחקירות מיוחדות נבדלה בשני מובנים נוספים מגופים אחרים לחקר פשעי מלחמה. היחידה הציגה בבית משפט רק מסמכים מקוריים. ארכיבאים, הממונים על שמירת מסמכים היסטוריים הביאו את המסמכים המקוריים בקלסרים לאדלייד ואישרו בתצהירים את האותנטיות וההעברה הארכיבאית של המוצג/המסמך. תהליך זה, שההגנה לא ערערה עליו, גרם לתדהמה ניכרת בחוגי הארכיבאות ברחבי העולם. המסמך היחיד שנאלצנו להגיש כהעתק מאושר היה הפרוטוקול של "ועידת ונזה" (Wannsee Protokoll)

Richard Breitman, *Official Secrets: What the Nazis Planned. What the British and American* 30
Knew (New York, 1998)

31 מכתב מאת ריצ'רד ברייטמן לעורך הניו יורק טיימס, 26.9.1996. ברשותי עותק שלו.

הידוע לשמצה. הפרוטוקול המקורי נשמר בארכיון הפוליטי לענייני חוץ, והממשלה הגרמנית סירבה לאשר את הוצאתו משם, בטענה כי הוא העותק היחיד שנותר. אני לא חקרתי עדים – זה היה תפקידם של עורכי הדין והשוטרים. אני סייצתי להם באיתור עדים פוטנציאלים ובמתן מידע רקע היסטורי לחקירותיהם. בתוך זמן קצר התברר לי שעדויות מפי עדים חיים חשובות יותר מתיעוד היסטורי, ואף על פי כן נתקלתי גם בבעיות ובמגבלות בעדויות ראייה שניתנו חמישים שנה לאחר האירוע, בבית משפט זר ובכפוף לכללים החמורים של חקירה נגדית. ההתנסות בראיות לא מספקות הניתנות בעדות, המביאות לזיכוי הנאשם, עודדה אותי לאמץ גישה ביקורתית יותר ל"היסטוריה שבעל-פה" – ענף משגשג בחוגי ההיסטוריונים. יתרה מזו, התחלתי ללקט מתוך מספר גדול והולך של ספרי זיכרונות מקרים ותיאורים שמקומם יכירם בתחום האגדות וסיפורי המעשיות ההיסטוריים, שאינם יכולים לשמש אלא הסחות דעת מן הראיות המוצקות לפשיעה.

העבודה החלוצית השנייה שהיחידה לחקירות מיוחדות קיבלה על עצמה, הייתה פתיחתם של קברי אחים והצגתן של ראיות מתחום הארכיאולוגיה והזיהוי הפלילי לפשעים שבוצעו בסרניקי, גניבן וישראלובסקה. לא הייתי מעורב בעבודה זאת, שנעשתה על ידי צוות ארכיאולוגים אוסטרלים בראשות פרופסור ריצ'רד רייט. הממצאים, שתועדו ביומנים ודוחות, תצלומים וצילומי וידאו, עזרו לקבוע את המועד המדויק של ההוצאה להורג, את השיטות ששימשו לביצוע ההרג, את מספר הקרבנות, גילם, מינם וסוג פציעתם, הפציהם ותנועותיהם האחרונות לפני המוות. אישית, מצאתי כי שיטה זו לחשיפת השואה היא מסקרנת, מאלפת וחינוכית הרבה יותר מכל מסמך היסטורי. חלק מן הפריטים שנמצאו בקברים מוצגים במוזיאון היהודי בסידיני – נעליים ושעונים, מטבעות ומסרקים, פריטי לבוש, משקפיים ושיניים תותבות – כולם רכוש הקרבנות, לצד קליעים ובקבוקי כיס לאלכוהול (Schnappsflasche), שהשאירו הרוצחים. התצוגה הפומבית של פריטים אלה מזכירה למבקרי המוזיאון, במיוחד תלמידי בית ספר, את הדיון שהתקיים באוסטרליה בנוגע לפשעי המלחמה הנאציים, ובה בעת מעמתת אותם עם מסעות רצח מתמשכים שהפכו למאפיינים מהותיים של המאה העשרים והמאה העשרים ואחת.

כששירותי בענייני פשעי מלחמה לא נדרשו עוד, חזרתי לעבודתי באוניברסיטה ובמוזיאון היהודי בסידיני. מן היציע צפיתי במלחמת מילים אוסטרלית: ויכוח בין היסטוריונים, שניצת בעקבות הקריאה ללמוד את העבר כהוויתו, והפעם עבר אוסטרלי מוכתם בכתמי המדיניות המבישה נגד האבוריג'ינים. אני שותף לדעתם של מי שטוענים שנישול ושעבוד, הרג, הטמעה בכפייה וחטיפת ילדים, הידועים גם בכינוי "הדורות הגנובים", היו רכיבים של אסטרטגיית רצח עם מכוונת מצד מי שעמדו בראש הפירמידה, במטרה להביא בסופו של דבר להיעלמם של האבוריג'ינים כקבוצה מזוהה באוסטרליה. כיום מרבים לדבר באוסטרליה על "פיוס". צעד חשוב אחד נעשה זה לא כבר, בפברואר 2008, כאשר ראש הממשלה המכהן, קווין ראד (Rudd) התנצל בפרלמנט והצהיר בבירור, שוב ושוב: "סליחה". ועדיין לא הספקנו לברר עד תום את הפרטים המדויקים בשאלה על מה בדיוק אוסטרליה מבקשת סליחה.

כהיסטוריון יהודי, ברצוני להוסיף תובנה אישית. למעט כמה יוצאי דופן לא התפתחו מעולם יחסים קרובים בין האבוריג'ינים, שנדחקו לשוליים, לבין היהודים האוסטרלים המבוססים. במהלך חמש עשרה השנים האחרונות נוצרו כמה מיזמים וקשרים ארגוניים בין הקהילה האבוריג'ינית לקהילה היהודית. לפני ארבע שנים השתתפתי באזכרה משותפת, בה אבוריג'ינים ויהודים התכנסו במרכז השואה במלבורן להסרת הלוט מעל לוח זיכרון המנציח את הפגנת המחאה שיזמה קבוצת אבוריג'ינים מול הקונסוליה הגרמנית במלבורן לאחר ליל הבדולח, בנובמבר 1938.

גם צפיתי כמשקיף מן הצד בפרק השלישי והאחרון של הדיון האוסטרלי בפשעי המלחמה הנאציים – הניסיונות להסגיר את אחרוני פושעי המלחמה. מרק ארונס ניסה להקים את הדיון לתחייה ב־2001, כשחשף שחלק מן החשודים הבולטים ביותר, שאיתרה היחידה לחקירות מיוחדות, שירתו כמודיעים של (Australian Secret Intelligence Organization) ASIO, וכי מספר ניכר ממושעי המלחמה המודרניים מצאו מקלט באוסטרליה. הם הגיעו מצי'לה ויוגוסלביה, קמבודיה ואפגניסטן, מזרח טימור ורואנדה, סיירה לאון ואתיופיה, סומליה ודרפור. תחינתו של ארונס להקים יחידה לחקר פשעי מלחמה מודרניים נפלה עד כה על אוזניים ערלות, אבל עם כמה אחרים הוא ממשיך גם היום להיאבק במערכה למען הצדק.

ב־2002 הוציא שופט שלום במלבורן צו הסגרה נגד קונרד קלייס (Kaljes) יליד לטביה, הנאצי הבולט ביותר באוסטרליה מבחינת מעמדו הבין־לאומי. בדומה לקרליב אוזולס, היה גם קלייס קצין ס"ס ב־Arjas Commando. פגשתי את קלייס בקנדה, כשהייתי עד במשפט הגירוש שלו. כפושעים רבים אחרים טען גם הוא לחפותו, לא הפגין כל חרטה, ומחה על ביטול אשרת התושב הזמנית שלו בקנדה. במלבורן ערער על הכוונה להסגירו ללטביה, אבל מת בטרם נשמע הערעור. הוא מת בארץ שבה מעולם לא הרגיש בבית – אכן סוף קפקאי ממש לסאגת קלייס.

ב־2003 יצא אפרים זורוף³² למסע הרצאות באוסטרליה, בניסיון לעודד את הממשלה ואת המפלגות הפוליטיות, כמו גם את הקהילות היהודיות, להעמיד רוצחים נאצים לדין במסגרת "מבצע ההודמנות האחרונה" חובק העולם של מכון שמעון ויזנטל. תחינתו נפלה על אוזניים ערלות. ב־2005 נסגר תיק הסגרה אחד עם מותו של החשוד ההונגרי ליוש פולגר (Lajos Polgar).

ב־2005 נפתח תיק נוסף נגד קרולי (צ'רלס) זנטאי (Zentai)³³ המאשים אותו ברצח יהודי הונגרי בבודפשט בנובמבר 1944, והחל מאבק משפטי ממושך להסגרתו. בית משפט השלום בפרת' (Perth) מצא כי הוא כשיר לגירוש כדי לעמוד לדין בבית משפט בהונגריה. בית המשפט הפדרלי של מערב אוסטרליה דחה את ערעורו ובנובמבר 2009

32 על מאמציו של זורוף לאתר רוצחים נאצים באוסטרליה, ראו בכתיבו: Efraim Zuroff, *Operation Nazi Hunter: The Continued Search for the Perpetrators of the Holocaust* (New York, 1994); *Worldwide Investigation and Prosecution of Nazi Criminals* (April 1, 2005–March 31, 2006) (Simon Wiesenthal Center, Israel, August 2006).

33 Ruth Balint, "The Ties that Bind: Australia, Hungary and the Case of Karoly Zentai", article submitted for publication. תודותיי לרות באלינט, שמסרה לי את כתב היד.

אישר שר הפנים את בקשת הונגריה להסגירו. זנטאי ערער על החלטה זו, והערעור נדחה על ידי בית-המשפט הפדרלי. בניסיון התחמקות אחרון כדי להישאר באוסטרליה בן ה-88 ערער גם על החלטה זו. אם יוסגר, יהיה פושע המלחמה הנאצי הראשון שיוחזר למולדת.

כמשקיף מן הצד ראיתי שעבודתה של היחידה לחקירות מיוחדות נושאת פרי – אולי לא בתוך אוסטרליה, אבל בתחום הבין-לאומי. כפי שצוין קודם לכן, תובעים וחוקרים שצברו ניסיון בחקירת פשעי המלחמה באוסטרליה היו הראשונים לקבל עליהם תפקידי מנהיגות בבית המשפט הבין-לאומי לפשעי מלחמת שייסד האו"ם בהאג. גרהאם בלוויט מונה לסגן תובע, תפקיד שבו שירת במשך עשר שנים. גרנט נימן (Nieman), ראש צוות התביעה באדלייד, ניאות לקבל תפקיד של יועץ משפטי בכיר וכמה חוקרים של היחידה לחקירות מיוחדות התמנו למשרות חקירה בכירות. משרד התובע החל בעבודתו באפריל 1994, ושישה חודשים לאחר מכן הוגש כתב האישום הראשון. בטרם חלף זמן רב נדרשו גם הניסיון והמומחיות של ריצ'רד רייט, שנקרא להציג ראיות מתחום הארכיאולוגיה והזיהוי הפלילי לפשעים המחרידים שבוצעו במסגרת טיהורים אתניים. אחרי שחשף פרטים "קבורים" על השואה באוקראינה, המשיך בעבודתו בחשיפת פרטים שהיו קבורים בשדות ההרג בסרבניצה (Srebrenica) ובאתרי רצח וקבורה אחרים.

עניין אחרון, שגם בו הייתי צופה מהצד, היה המאמצים שנעשו באוסטרליה להסיר את המחסומים שמנעו את העמדתם לדין של פושעי מלחמה מודרניים בתחומי אוסטרליה. ב-2002 אשררה אוסטרליה את אמנת רומא.³⁴ לחוק הפלילי נוסף תיקון ששילב וסיווג פשעי מלחמה, פשעים נגד האנושות ורצח עם כעבירות פליליות. אף שהמסגרת המשפטית נקבעה, למיטב ידיעתי עד כה לא הועמד איש לדין ולא הוקמה יחידה לפשעי מלחמה. יתרה מזו, אף חוק קיים באוסטרליה אינו מאפשר להעמיד לדין פושעי מלחמה מסכסוכים שקדמו ל-2002.

קל להגדיר את המבנה והמטרה של יחידה לפשעי מלחמה מודרניים: נדרשת יחידה מתמחה קטנה אך יעילה, שתשולב במשטרה הפדרלית האוסטרלית ותהיה כפופה במישרין לנציב המשטרה, או לחלופין שתסונף למשרד המשפטים הפדרלי. את היחידה יש לאייש בסגל מנוסה ולצייד במשאבים מספיקים לניהול חקירות, הן באוסטרליה והן מחוצה לה, בשיתוף פעולה עם גופים אחרים העוסקים בפשעי מלחמה, כגון ועדות ובתי דין, וכן עם סוכנויות ביון והגירה.

עדיין לא ברור אם ומתי תשנה ממשלת אוסטרליה את סדר היום הפוליטי שלה. כאו כן עתה, היעדר הרצון הפוליטי נובע בעיקר מחששות מפני מתחים אתניים ונזקים אלקטורליים. דוח מחקר שחיבר פרגוס הנסון (Hanson) ממכון לז'וי (Lowy) שבסידני, ואשר הוגש לממשלה בפברואר 2009, קורא להקמת יחידה לפשעי מלחמה מודרניים.³⁵ באוניברסיטת מלבורן מנהלים המרצה למשפטים טים מקקורמק (McCormack) ואנשי צוותו מיזם מחקר בקנה מידה גדול, שמטרתו לתעד ולנתח את משפטי פשעי המלחמה

Gillian Triggs, "Implementation of the Rome Statute for the International Criminal Court: A Quiet Revolution in Australian Law", *Sydney Law Review* 25/4 (2003), 507-534
Fergus Henson, *Confronting Reality* (Policy Brief, Lowy Institute, Sydney, 2009)

באוסטרליה אחרי מלחמת העולם השנייה. בקרב המנהיגות של הקהילה היהודית באוסטרליה, הכוללת עורכי דין בכירים שהשתתפו בדיון בפשעי מלחמה ובמשפטים נגד מכחישי שואה, עדיין קיימת מחויבות להבטיח שאוסטרליה לא תמשיך לשמש מטמנה לפושעים נמלטים מסכסוכים ברחבי העולם.

ברצוני לסיים בנימה אישית. כפי שאמרתי קודם לכן, איני מאמין עוד בלקחי ההיסטוריה, אבל לקח אחד שאכן למדתי מעודד אותי להרהר בעתיד. אם המחויבות של אוסטרליה לאתר, להעמיד לדין או להסגיר פושעי מלחמה תישאר בבחינת מילים ריקות מתוכן, פרק מן ההיסטוריה של אוסטרליה עתיד לחזור. בשלב כלשהו בעתיד יקומו עוד מרק ארונס, לזלי קפלן או גרהאם בלוויט, ויזכירו לאוסטרלים שמבצע רצח עם מצאו שוב מקלט ביבשת הדרומית. מאמצים מאוחרים להעמידם לדין עלולים בהחלט לעלות בתוהו. עד אז, אני מניח, כבר אהיה קבור בבית עלמין יהודי, בלי שהותרתי אחריי ספר זיכרונות – רק אשתי, חמשת ילדיי ומספר גדל והולך של נכדים יישארו אחריי.

* תרגמה מאנגלית: ענבל שגיב

